

„A jó történelmi regény pontosan elénk tár egy kort és a kor embereit, de oly időtlenül, mintha mindez a Holdban történt volna.” MÁRAI SÁNDOR

„Mert nincsen igazság és emberiség. Csak igazságok vannak és emberek.” SZERB ANTAL

IGAZSÁGOK

Hajnalodott. A felkelő Nap tüzes fénydárdákkal szúrt az égbe nyúló tölgyek közé. Oszlani kezdett az erdei tisztás fölött lebegő ködtakaró; hamarosan már csak a fűszálakon és a sárgálló leveleken szikrázó milliónyi vízcöpp emlékeztet a hosszúra nyúlt éjszakára. Kellemes őszi idő volt, de a hajnalok még hűvösek; a sűrűben meghúzódó vadászok dideregtek az átnedvesedett ruhájukban.

Három férfi lesett a vadra. Három egymást követő nemzedék egy családból. A vénségnek számító nagyapa jóval a hetven fölött járt, fia már öregnek számított a maga negyvenhat évével, az unoka még nem volt húsz.

A nagyapa suttogva intette türelemre a többieket. Arra kérte társait, bízzanak benne, jönni fog a szarvas; jönnie kell, hiszen megálmodta! Azt a szarvast *muszáj* nyílhegyre kapni!

– Te lövöd meg, fiam – mondta rövid hallgatás után a középsőnek.

– Ezt is megálmodtad?

– Igen.

Olyan rettentő nyugalommal váraoztak tovább, mintha ezer éve hasalnának a bokorban. A legfiatalabb elnyomott egy ásítást.

– Ha mégsem jön? – kérdezte óvatosan.

– Jön! Hallhattad, nagyapád megálmodta – intette türelemre az apja.

Érezhetően melegedett az idő; a köddel együtt a remény is elpárolgott az utolsó nemzedékből. Így van ez a fiatalokkal.

– Nagyapó...

– Tessék?

– Arra a szarvasra várunk, amit...

– Arra!

A fiatalember nem kérdezett többet. Hanyatt fordult a fűben, és azt suttogta a lomboknak, hogy arra ugyan várhatunk. Apja és nagyapja figyelmen kívül hagyták a szavait; talán nem hallották, vagy csak úgy tettek, mintha fülük zárva lenne a szentségtörés előtt. A középsőben, azért ott motoszkált egy kérdés: – Akkor most lenyilazzam a hagyományt, apám?

– Nem a szarvas a hagyomány. Az a hagyomány, amit a szarvasról hiszünk és mondunk – válaszolta az aggastyán. Kisvártatva így folytatta: – Gondolatokat és eszméket nem lehet nyílhegyre kapni, fiam.

A férfi kurta bólintással jelezte, hogy érti apja szavait, érti a múlt üzenetét.

Fertályóra elteltével az aggastyán álma valóra vált. Csodálatos szarvas jelent meg a harmattól nedves tisztáson. Erős, hetedik-nyolcadik évében járó, fejedelmi bika volt, gyönyörű, sokágú koronával. Alig negyven lépésnyire a vadászoktól megállt, és mellső lábát terpeszbe rakva tisztítani kezdte az agancsát egy fatörzsnél.

– Az a szarvas, nem ünő volt véletlenül? – kérdezte a legifjabb. Nagyapja lepisszegte.

– Képtelenség – suttogta a középső a vadat nézve. Lassan előhúzott egy nyilat a földre fektetett tegezből. – Felölünk fúj a szél...

Hangtalanul felemelkedett, és felajzotta az íját.

A másik kettő visszatartotta lélegzetét.

Pendült az ideg.

Tökéletes lövés. A vessző vashegye ott vágódik a bika oldalába, ahol a szőr és az izmok alatt az életadó szív dobban. Pár lépés és a vad térdre rogy... De nem! A bika megugrik, alakját elnyeli az őszi erdő sárgás-vöröses levélfüggőnye. A vadászok tisztán hallják, ahogy menekülés közben áttör az aljnövényzeten; a bokrok közt egy pillanatra még felcsillan aranyos szőre, fejedelmi koronája; aztán csönd lesz, s csak a láthatatlan madarak csicseregnek tovább.

– Hol hordja ez a szívét? – mérgelődött a hoppon maradt vadász.

– Haj-rá! – kiáltotta a legidősebb, és korát meghazudtolva fűgén a megsebzett állat után lendült. Fia és unokája követték.

Vér az avaron...

Követték a vérnyomot. A sebesült vad átlábalt egy patakon. A túlparton rábukkantak a nyomra; sötét vércsöppek csillogtak a bokrok levelein, és az emberi lábak által sosem taposott avarszőnyegen. Gyerekjátéknak tűnt a megsebzett szarvas követése.

– Napnyugatnak tart – jegyezte meg a középső.

– Már nem bírja sokáig – lihegett az aggastyán. Kimerítette a nyomkövetés.

Az élen haladó középső olyan váratlanul torpant meg, hogy a fia neki ütközött. A vénség utolérte őket.

– Mi történt?

Mindhárman hüledezve néztek a lábuk elé.

– Ez... ez *lehetetlen!* – nyögte a középső.

A vérnyom három ágra szakadva, három különböző irányban folytatódott.

* * *

A középső vércsik nyílegyenesen haladt tovább, a másik kettő éles szögben elvált a főágtól, mintha futtában háromrét vágták volna a szarvast. Pár lépés után mindhárom vérnyomot elnyelte az erdő.

– Ez tényleg a régi idők szarvasa! – lelkenedett az aggastyán.

– A vérrel üzennek az ősök? – bizonytalankodott a középső.

– Mindhárman megbolondultunk – fanyalgott a fiú.

Három nemzedék hajolt a vérnyomok fölé; három értetlenkedő, megszeppent vadász.

– Most, mit csináljunk? – töprengett félhangosan a fiú.

Apa és fia, ősüktől várták a megoldást.

– Nem tehetjük meg, hogy visszafordulunk! – mondta az aggastyán. – A három vérnyom, három különböző utat jelent. Azt mondom, járja mindenki a sajátját. Te fiam eredj a középsőn, unokám tartson jobbra, én pedig balra megyek. Valaki közülünk biztosan célba ér. Itt találkozunk, mikor a Nap delelőre hág.

A másik kettő nem akart hinni a fülének.

– Inkább menjünk vissza a táborba, apám – javasolta a középső.

– Eredmény nélkül? Mindig van egy pont, fiam, ahonnan már nincs visszaút. Ez az a pont!

A fiúnak világmegváltó ötlete támadt.

– Ha valamelyikünk megtalálja a szarvast, adjon jelet! Ne bóklásszon fölöslegesen a többi.

– Na és mivel adjon jelet? – Az aggastyán kérdően nézett az unokájára.

– Füttyentsen.

– Ha messze kerülünk egymástól, nem fogjuk meghallani.

– Akkor jelezen a kürttel – vont a vállát a fiú.

– Csak egy kürtünk van. Ki vigye magával?

A másik kettő a fejét rázta. Az aggastyán végül így szólt: – Az én napom már leáldozóban van, a tiéd jószerivel fel sem kelt, unokám. – A középső felé fordult. – A tisztesség azt kívánja, hogy te vidd magaddal. – Válaszra sem várva, fia kezébe nyomta a tülökszarvból faragott kürtöt. A három nemzedék némán búcsúzkodott, és három különböző úton indult tovább...

* * *

A középső – neveztessek ezentúl vadásznak – íját készenlétben tartva lépdelt a sűrű avaron. A sebzett állat elhullajtott vére, tisztán látszott a lombokon átszűrődő fényben.

Mintha a múltba vezetne a nyom, gondolta a vadász. Aztán halkan kuncogott magában; hogy gondolhatok ekkora hülyeséget? Őseim vérvonal vezethet a múltba, na de egy sebzett szarvasé?

Néha megállt. Ilyenkor a fejét felvetve, lélegzetét visszatartva fülelte a vadont.

Nyomkövetés közben elveszítette az időérékét. Ha valaki nekiszegezi a kérdést, hogy mióta űzi a szarvast, nem tudott volna pontos válasszal szolgálni. Fertályórája, fél napja, mondta volna bizonytalanul...

Ezer éve...

A nyomok egy tisztásra vezettek, amit aranyfénybe öltöztetett a hét ágra tűző Nap.

Csilingelés hallatszott.

A tisztás túloldalán, az erdő árnyékos hűvösében egyszerű jurta emelkedett, az építmény előtt lévő sámánfán apró csengettyűket rázott a szél. A vadász alig két lépést tett előre. Földbe gyökerezett a lába.

A vérnyomok megszűntek.

Se vér, se szarvas...

– Hej!

Az erdő susogása volt a válasz.

– Hej, van itt valaki?!

A vadász, lépésről-lépésre közeledett a jurtához.

Az íj fájához markolta a visszaengedett vesszőt, szabad kezével óvatosan felhajtotta a bejárat előtt lógó pónyát. Megtorpant a küszöbkövön. Annak ellenére, hogy szeme még kissé káprázott a napfénytől, azonnal felfigyelt a homályban kuporgó alakokra.

Egy ősz hajú idősebb férfi és egy vörös hajú, fiatal nő ült a jurtában.

– Nap fénye világosságot – köszönt az öreg egy udvarias főhajtás kíséretében. A nő kurtán bólintott. Az öreg a vadász nyelvén szólt, de szavaiból kiérződött idegen mivolta; tanulta a vadász nyelvét, nem az anyatejjel szívta magába.

– Adjon Isten! – mondta a vadász. – Székelyek vagytok?

– Látsz itt székely díszítményeket? – kérdezett vissza az öreg.

A férfi körülhordozta tekintetét. Pislogva szoktatta szemét a félhomályhoz.

– Nem. – Pillantása megállapodott egy sólyomábrával ékes korsón. – Avarok vagytok?

– Azok.

– Avarok itt?

– Nincs ebben semmi meglepő. Az avarok emberöltők óta itt élnek. Ezen a tájon, te vagy az idegen. De ne úgy beszéljünk, hogy te a küszöbön állsz, mi pedig az istenfánál ülünk. Foglalj helyet köztünk!

– Köszönöm a szíves meghívást, de nem fogadhatom el. Szorít az idő. Egy sebesült szarvast üldözök, és...

– Az a szarvas csak apád álmában létezik – jegyezte meg az öreg.

– Már tudom, miért áll csengettyűs sámánfa a jurtátok előtt. – A vadász illedelmesen lekapta fejről a báránybőr karimás csúcsos sapkáját. – Te biztosan tudó vagy, hogy ismered apám álmát.

– Én csak egy hétköznapi javas vagyok. Ő a sámán – bökött az öreg a mellette ülő nőre.

– Akkor fiatal korod ellenére, téged illet a nagyobb tisztelet. – A vadász fejet hajtott a nőnek, aki egy udvarias kézmozdulattal ismét helyet kínálta.

De a vadász nem mozdult a küszöbkőről. Még mindig sugárzott róla a bizonytalanság. Vagy inkább a bizalmatlanság? Erre a kérdésre maga sem tudta a választ. Hajnal óta minden olyan hihetetlenül alakult, mintha talaját veszítette volna a világ; a szíven lőtt szarvas elfut, a vérnyomok háromfelé ágaznak, s a középső nyom köddé válik.

És most ez a jurta, a két különös alakkal...

A szarvas, apám álma csupán...

– Én is álmodom... – monda maga elé a férfi.

– Akkor ideje a felébredésnek. – A nő felállt és kezét nyújtotta a vadász felé. – A szarvasod nem fut el. Az álmai mindig megvárják az embert.

– Olyan furcsa érzésem van. Mit tudtok még apám álmáról?

– Ha tudni akard a választ érezd magad otthon minálunk... és mi mindent elmesélünk. Mindent.

A vadász habozni látszott.

Visszanézett a válla fölött az erdőre, mintha búcsút akarna venni az őszi lomboktól, talán attól tartott, hogy soha többé nem látja őket, ha lecsapódik háta mögött a takaró.

Végül kíváncsisága győzedelmeskedett a titokzatos tudókkal szemben táplált félelemmel vegyes tisztelet fölött. Megemberelte magát és beljebb lépett. Lábát maga alá húzva leült az öreggel szemben, íját és tegezét elfektette a földön.

A sámánnak titulált nő visszaült a helyére.

A férfi szeme időközben teljesen hozzászokott a jurtában uralkodó félhomályhoz; fokozatosan bontakoztak ki előtte az apró részletek, a zárt kalimig felnyúló istenfát díszítő faragványok, a nemezt feszítő oldalbordák, a bőrfonatokkal egymáshoz kötözött rácsozat. De minél többet látott, annál nagyobbra nőtt a meglepetése: odabent nyoma sem látszott a lovasnomád népekre jellemző használati tárgyainak. Sehol egy szalmával kitömött derékalj, se bőrszakok, se szütyők, se fegyverek, a családi tűzhely gyújtatlanul sötétlett a földön... Hármójukon kívül a jurtában nem volt semmi a sólyomábrás korsó kivételével.

A vadásznak mégsem a jurta sivársága okozta a legnagyobb meglepetést; most, hogy karnyújtásnyi távolságból szemlélte vendéglátóit, tüstént szemet szúrt neki arcuk földöntúli fehérsége. Betegesen sápadtak voltak, mintha kirekesztették volna életükből a napfényt. Bőrük színe arra a szerencsétlen gyerekekre emlékeztette, akit nyomoréksága miatt szülei hosszú éveken át a családi jurta mélyén rejtegettek. A gyereket csak éjszakánként engedték ki a friss levegőre, szigorú felügyelet mellett. A táltosok azt mondták, hogy a Holdtól van... A vadász csak egyszer látta a Holdgyermeket és soha többé. Ez akkor történt, mikor az elzárva tartott fiúcskát alig háromévesen elvitte a láz. Halálának éjszakáján az apa megásta gyermeke sírját. A fehér gyolcsba tekert kicsinyke testet az anya hozta a karjában. De egyikük sem sírt. Mindössze négyen voltak a temetésen, a szülők és a táltosnak segédkező vadász, aki akkoriban még tizennégy éves sem volt. Mikor a táltos jelet adott, a szülők a gödör két oldalára térdeltek, hogy leengedjék a tetemet. De a halotti lepel megakadt egy kemény, szilánkosan álló gyökérben, elhasadt és a halott karja, mint kiszabadult, törött madárszárny lógott a test mellett. A napfényt sosem látott keskeny kéz olyan fehér volt, mintha lisztbe forgatták volna; a vadász még felnőttként is maga előtt látta a bőrön átütő kékes ereket, melyek ágas-bogas rajzolata az égen cikázó istennyilára emlékeztette.

Ugyanez a fehérség tükröződött az avarok arcáról; vendéglátói sápadtak voltak, mint az őszi Hold, csupán tekintetükből sugárzott némi élet. Igen, pillantásukból határozott melegség áradt. Ez a meleg el is kelt a jurtában, ahol az erejét próbálgató őszi napsütés ellenére, bizony meglátszott a vadász lehelete.

– Gyújts tüzet, Dujuládi! – szólt az öreg.

A vörös hajú nő elhúzta kezét a meggyújtatlan tűz fölött és felcsaptak a lángok. A vadásznak szeme sem rebbent. Jobban meglepődött volna, ha a sámánő gyújtókat és kovakövet használ a művelethez.

A vadász az ismeretlen arcokat kutatta a fellobbanó tűz fényénél; úgy olvasott róluk, mint a frissen rótt mogyoróvesszőről.

A javas arcára sötét barázdákat szántottak az évek; sokkal öregebbnek látszott, mint a vadász apja, márpedig őt sem lehetett egy nyeregben ölelkező nyikhaj legénynek tekinteni. De arca nem csak a koráról árulkodott. Beteges sápadtsága ellenére bölcsességet és tekintélyt is tükrözött. Az öregember jelleméről leginkább a szeme árulkodik, a vadász népe nem hiába tartotta a szemet a lélek tükrenek. Ez a szempár a mérhetetlenül nagy tudás feneketlen kútjaként sötétlett a szemközt ülőre. A javas az avar szokásoknak megfelelően szalaggal átkötött páros-varkocsba fonta ősz haját, ruházata szokványos volt, és nem hordott ékszereket. Bárki legyen ez az ember, fénykorában minden bizonnal uralkodók asztalánál ülve oszthatott életet és halált; bölcsen, mint a vének vénje, s ravaszul, mint a veres róka, gondolta a vadász, majd figyelme a nőre irányult.

Az öreggel ellentétben Dujuládin csillogott-villogott a páratlanul szép aranyholmi, nem hiába tartották az avar ötvösöket a világ legjobbjainak. A nő nem látszott többnek huszonöt évesnél. Arcát sötétvörös haj koronázta, amit az avar szokásoktól eltérően nem varkocsolva hordott – ez meglepte a férfit –, hanem frank módra egyenesre fésült; a páratlan hajzuhatag majdnem a derekáig ért. Dujuládi elbűvölő jelenség volt; alighogy fellobbant a tűz, a vadász azonnal a hatása alá került.

Dujuládi... Vajon hány férfi dobta el életét, ezekért a szemekért...

Dujuládi a vadászra mosolygott.

– Tudod, mire gondolok?

– Nem.

– Egy dalra. – Dujuládi tisztán csengő hangon énekelni kezdett:

Szépen süt a Hold,

Megy egy élő, megy egy holt,

Félsz-e angyalom?

– Ezt ismerem – nevetett a férfi. – Anyám sokat énekelte, mikor kicsi voltam.

– Márpedig ez avar dal.

– Az én népem és az avarok egy időben együtt éltek. Valahol Ázsiában, túl a Dnyeszteren – Szavait lendületes kézmozdulat kísérte, mely éppúgy utalhatott távolságra, mint eltelt időre. – Ha az ember legelőterületet cserél, dalokat miért ne cserélhetne?

– Miért ne... – visszahangozta Dujuládi. Rezzenéstelenül nézte a férfit. A vadász zavarba jött. Pillantását inkább az öregre siklatta.

– Ijesztő, hogy ismeritek apám álmait.

– Apád álmai az ijesztőek, nem a mi ismereteink.

A férfi úgy érezte most kéne elrohannia. Elfutni, elszaladni, mielőtt túl késő lesz. Mégsem mozdult. Kíváncsisága birokra kelt a félelmével és legyőzte azt.

– Mit tudtok apám álmairól?

A javas visszakérdezett.

– Aggódsz az elméje miatt?

Ha nem egy tudó szegezi neki a kérdést, pusztá kézzel töri ki a nyakát. Megkérdőjelezni a nép első emberének ép elméjét, a legnagyobb szentségtörés a pusztai népeknél. Apja az Égtől származott, ezt még a csecsszopók is tudták, életét csodás jelenségek kísérték; jóval elmúlt hetven, de lélekben és szívben bármelyik legénnyel szemben megállná a helyét.

– Ami *onnan* örület, *innen* az Isten csodálatos adománya.

– A keresztények ezt nevezik karizmának – jegyezte meg Dujuládi.

– Biztos – vontá meg vállát a vadász. – Apám nem evilágból való!

A javas megpiszkálta a tüzet egy ágacskával.

– Ő küldött erre az útra. – Kijelentés volt, nem kérdés.

– Igen. Apámat hetek óta kínozza egy álom. Egy szarvast látott, amit három nemzedék üldözött, mígnem a középső nyílvégre nem kapott. Engem és első fiamat is látta álmában. Napokig gyözködött minket, hogy menjünk vele szarvast üzni. Engedtünk az akaratának. Ezért vagyok itt.

– De hol van apád és fiad? – kérdezte Dujuládi.

– Már megbocsáss, de sámánként illene tudnod.

– Tőled akarom hallani.

– A szarvas vére elágazott és elváltak útjaink – sóhajtott a vadász –, ki balra megy, ki jobbra... Én megmaradtam középen, és eljutottam hozzátok. Ennyi a történetem, most pedig ti mondjátok el, mit akartok tőlem?! – Pillantása ide-oda cikázott a javas és a sámán között. Tekintete végül a férfin állapodott meg. – Most ti beszéljete!

– Rendben van. De előtte őszintén válaszolj egy kérdésemre: mi a legnagyobb problémád az apáddal?

A férfi megrázta a fejét.

– Kérdésed... nevetséges!

– Nézz a szívedbe, ott a válasz. Mondd ki amit gondolsz! Ne aggódj, nem fog leszakadni az ég és nem fog megnyílni a föld.

A vadász sokáig hallgatott. A másik kettő nem sürgette, türelmesen vártak.

– A kora – mondta kurtán a férfi.

– Tehát életkora miatt alkalmatlannak találod az uralkodásra.
– Én ezt nem mondtam.
– De ezt gondolod.
– Lényegtelen, mit gondolok. A világot a tettek irányítják, nem a gondolatok.
– Csakhogy a gondolatoknak teremtő ereje van.
– Ne játssz nekem a szavakkal, javas! Nem vonhatom kétsége apám alkalmasságát. Különben is megosztottuk egymás közt a hatalmat. Nincs okom panaszra, megkaptam jogos jussom! Minden megvan, ami jár! – Fogta az íját és felállt. – Elmegyek. Nekünk nincs miről beszélgetnünk!

A javas nyugodt hangon szólt.

– Jól van, akkor ne apád álmairól és koráról beszéljünk. Beszéljünk arról, amit legelőször a nyár elején hozott szóba.

– Nem emlékezhetek minden apróságra, javas! – A vadász megtorpant a küszöbkövön.

– Ez nem apróság. Mi tudjuk, hogy ez okozza a legnagyobb feszültséget közted és az apád között. Neked nem a hatalom megosztása a legnagyobb problémád, hogy felnőtt korod derekáig kellett várnod arra, hogy elmondhasd végre *minden megvan, ami járt...* Te játszol a szavakkal, nem én, mondhatnám, elkendőzöd a lényegét. Neked az a legnagyobb problémád, hogy határozott kérése ellenére képtelen vagy megölni az apádat!